

Kazimierz Nowak

Zespół Szkół Przemysłu Spożywczego
w Krakowie

Start młodzieży na rynku pracy

Gospodarka każdego kraju za najważniejsze zadanie stawia sobie odpowiedni wzrost gospodarczy, stabilne ceny i pełne zatrudnienie. Realizacja tych zadań związana jest z realizacją celów społecznych, takich jak¹:

- wolność ekonomiczna,
- efektywność ekonomiczna,
- sprawiedliwość ekonomiczna,
- bezpieczeństwo ekonomiczne.

Nierówność społeczna to sytuacja, gdy ludzie są nierówni sobie nie z powodu jakichkolwiek cech cielesnych czy psychicznych, lecz z powodu przynależności do różnych grup, zajmowania różnych pozycji społecznych albo nierównego dostępu do społecznie cenionych dóbr. Raczej nie mówi się o nierówności wówczas, gdy różnica w dostępie do tych dóbr jest nieznaczna.

J.J. Rousseau wyróżnia dwa rodzaje nierówności: naturalną lub przyrodzoną, ustanowioną przez naturę i polegającą na różnicach wieku, sił, zdrowia, zalet umysłu czy duszy, oraz obyczajową, polityczną albo społeczną, zależną od czegoś w rodzaju umowy; albo jest ona zgodnie ustanowiona przez ludzi, albo moc swą przynajmniej czerpie z tej zgody.² Źródłem nierówności drugiego rodzaju są fakty społeczne nieodznaczające się naturalnością, lecz będące czymś sztucznym, ustanowionym.

Zagrożenia wywołane przez nierówności mają zarówno wymiar społeczny, gdyż dotyczą życia mniejszych lub większych zbiorowości ludzkich, jak i wymiar indywidualny, dotyczą bowiem losów i perspektywy życia jednostek.³

Największe zagrożenie nierówności stwarzają człowiekowi jako jednostce społecznej, gdyż krępują jego inicjatywę, tłumią jego wolność, nie pozwalają na to, by mógł suwerennie stanowić o sobie.

Charakterystyka polskiego rynku pracy wśród młodzieży

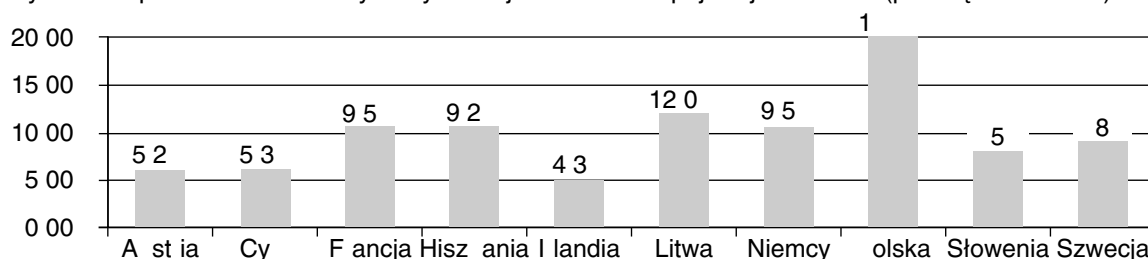
Polski rynek pracy charakteryzuje się najwyższym bezrobociem w Unii Europejskiej. Dotyczy ono przede wszystkim ludzi młodych. Zgodnie z ustawą z 20.04.2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, obowiązującą od 1.06.2004 r. (Dz.U. Nr 99, poz.1001, z późn. zm.), stopę bezrobocia podaje się z uwzględnieniem pracujących w gospodarstwach indywidualnych

¹ T. Buczyńska, 2000, *Makroekonomia*, WS PWN, Warszawa-Łódź.

² J.J. Rousseau, *Rozprawa o pochodzeniu i podstawach nierówności między ludźmi*, tłum. H. Elzenberg [w:] *Trzy rozprawy z filozofii społecznej*, PWN, Warszawa 1956.

³ K. Sosenko, A. Węgrzecki, *Nierówność jako kategoria interdyscyplinarna*, „Zeszyty Naukowe” 1/2003, Uniwersytet Rzeszowski.

Ryc. 1. Stopa bezrobocia w wybranych krajach Unii Europejskiej w 2005 r. (przeciętnie w roku)

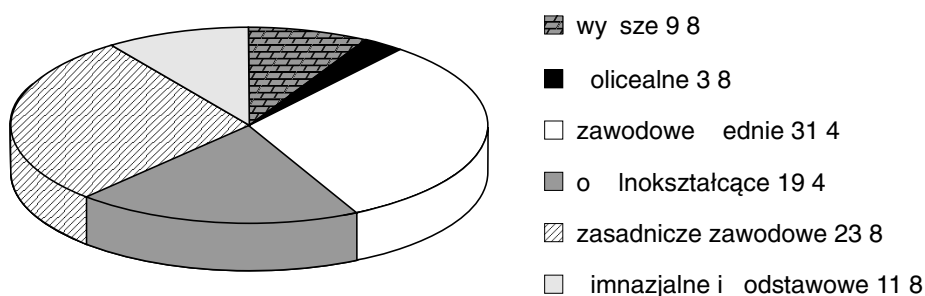
Źródło: *Mały Rocznik Statystyczny*, GUS, Warszawa 2006

w rolnictwie. Od 1.06.2004 r. za bezrobotnego nie uważa się osoby odbywającej przygotowanie zawodowe w miejscu pracy.⁴ Stopę bezrobocia w wybranych krajach UE przedstawia ryc. 1.

Bezrobocie w Polsce ma charakter strukturalny; w 80% wynika z uwarunkowań instytucjonalnych, które wywołują ograniczenie popytu na pracę, małą elastyczność rynku pracy, wysokie pozapłacowe koszty pracy, utrzymywanie jednolitej stawki płacy minimalnej wobec dużych różnicowań na regionalnych rynkach pracy.

Pomimo dotkliwego bezrobocia, wiele czynników powoduje ograniczenie liczby osób zainteresowanych podjęciem pracy. Najważniejsze z nich związane są z charakterem polityki społecznej i wysokim poziomem dostępności pozapłacowych źródeł dochodów oraz charakterem regulacji i negocjacji płacowych w gospodarce.

Ryc. 2. Struktura zatrudnienia młodych (15–24 lata) według poziomu wykształcenia w IV kwartale 2005 r.

Źródło: *Mały Rocznik Statystyczny*, GUS, Warszawa 2006

Niezwykle ważną rolę w ograniczaniu podaży pracy odgrywają ograniczenia przestrzenne i jakościowe na rynku pracy. Ograniczenia przestrzenne wiążą się z niską mobilnością terytorialną siły roboczej, a jakościowe są następstwem niskich kwalifikacji dużej części poszukujących pracy oraz luk w systemie edukacji.

Autorzy Rekomendacji Polskiego Forum Strategii Lizbońskiej do Narodowego Planu Reform 2005–2008⁵ podkreślają, że polityka społeczna, której celem jest ograniczanie ubóstwa, opiera się głównie na redystrybucji dochodów. Wprawdzie świadczenia dla bezrobotnych zmniejszają ubóstwo w kraju, gdyż otrzymują je ubodzy, to jednak na skutek negatywnego wpływu kosztów polityki socjalnej na sytuację na rynku pracy, w wyniku transferów, tworzy się nowe ubóstwo związane z wykluczeniem z rynku pracy. Niski stopień zatrudnienia powoduje wzrost ubóstwa, natomiast wzrost zatrudnienia sprzyja zmniejszaniu ubóstwa, zwłaszcza wśród młodych. Szczególnie niskie stopy zatrudnienia dotyczą osób młodych, wchodzących na rynek pracy.

⁴ *Mały Rocznik Statystyczny*, GUS, Warszawa 2006

⁵ *Polskie Forum Strategii Lizbońskiej. Wzrost gospodarczy i zatrudnienie*, 2005, Warszawa-Gdańsk.

Polityka kształcenia a rynek pracy

Reforma edukacji zapoczątkowała proces dostosowywania polskiego szkolnictwa do potrzeb gospodarki i rynku pracy. W praktyce okazało się, że idee reformy są lepsze od ich wykonania. Złożyło się na to kilka czynników:

- brak konsekwencji w realizacji reform,
- niepełna decentralizacja,
- wprowadzanie i wycofywanie nowej matury,
- połowiczna reforma systemu prawnego odnoszącego się do wykonywania zawodu nauczycielskiego.

Z tych względów przekształcenia systemu edukacji w Polsce muszą być kontynuowane, aby poprawić jakość kształcenia i dostosować je do potrzeb gospodarki. Zasadniczym problemem, który należy rozwiązać, jest polityka kształcenia zawodowego. W krajach UE odbywa się ono zwykle poza systemem szkolnym. Szybkie tempo postępu technicznego powoduje, że wiedza techniczna dezaktualizuje się, a absolwenci szkół zawodowych, jak żadna inna grupa, są narażeni na bezrobocie. W tej sytuacji jest konieczne stopniowe ograniczanie stosowania tej formy edukacji i zastępowanie jej przekazywaniem wiedzy zawodowej w ramach formalnej edukacji w szkole średniej lub po zakończeniu kształcenia.

Kolejną kwestią jest polityka doksztalcania skoordynowana z polityką edukacyjną. Doksztalcanie poza systemem szkolnym powinno być dopasowane treścią i formą do tego, czego się uczy bądź nie uczy w szkole.⁶ Doksztalcanie winno też wyrównywać szanse grup wcześniej upośledzonych w dostępie do kształcenia, a także zapobiegać wykluczaniu i długotrwałemu bezrobociu.

W Polsce aktywni zawodowo doksztalcają się rzadziej aniżeli w krajach tzw. starej Unii. Dlatego też edukacja i kształcenie ustawiczne muszą przejmować realizację zadań państwa w zakresie pomagania w wychodzeniu z ubóstwa i wyrównywania szans.

Oprócz regulacji rynkowej procesów doksztalcania istotna jest interwencja państwa, której elementy mogą obejmować dotacje lub zbliżone rozwiązania niwelujące nierówności. Ofertę doksztalcania należy kierować do grup najsłabszych na rynku pracy, osób nisko wykwalifikowanych, bezrobotnych oraz zagrożonych bezrobociem z powodu dezaktualizacji kwalifikacji zawodowych. Taka polityka doksztalcania prowadzi do zmniejszania nierówności i wykluczania oraz ogranicza długotrwałe bezrobocie bardziej efektywnie niż polityka redystrybucji.

W celu osiągnięcia efektywności w pracy szkół konieczne jest zwiększenie ich konkurencji o ucznia, ale należy też poprawić jakość pracy tych szkół. Konieczna jest deregulacja rynku pracy nauczycieli poprzez zmianę lub likwidację Karty Nauczyciela, zniesienie pensum i wprowadzenie właściwych zasad awansu, dzięki którym najlepsi nauczyciele będą mieli możliwość szybkiego osiągnięcia kolejnych szczebli kariery.

W polityce edukacyjnej należy położyć nacisk na kompensowanie nierówności edukacyjnych wynikających ze zróżnicowania kulturowego i materialnego środowisk uczniów. Wyrównanie szans powinno więc następować poprzez douczanie i doksztalcanie.

Zatrudnienie młodych ludzi warunkiem integracji społecznej

W wypadku młodych ludzi osiągnięcie niezależności finansowej i realizacja indywidualnych aspiracji są możliwe poprzez zatrudnienie. Rządzący, którzy nie są w stanie zaoferować młodym ludziom wstępu na rynek pracy, ryzykują ich marginalizację i degenerację społeczną. Otwarcie rynku pracy dla młodych ludzi przyczynia się do stabilności społecznej, która uważana jest za

⁶*Polskie Forum Strategii Lizbońskiej. Wzrost gospodarczy i zatrudnienie*, Warszawa-Gdańsk 2005.

podstawę dobrobytu i rozwoju ekonomicznego. Bezrobocie postrzegane jest jako naruszenie praw młodego człowieka.

Młodzi ludzie są bardzo wrażliwi na oferty rynku pracy. Chcą mieć poczucie, że kierunek, który obrali, prowadzi do znalezienia miejsca w świecie pracy w perspektywie długoterminowej. Praca oznacza dla nich zdobycie statusu osoby dorosłej, szacunek wobec samego siebie, wobec pieniędzy i niezależność finansową oraz możliwość rozwoju kontaktów społecznych.⁷ Szanse ich pojawienia się na rynku pracy zwiększają: dobre wykształcenie, umiejętności praktyczne oraz nauka za granicą.

Obecnie młodzi ludzie potrzebują więcej czasu, aby osiągnąć stabilną pozycję na rynku pracy. Dobre wykształcenie nie zawsze gwarantuje znalezienie pracy, ponieważ bardzo wzrosła konkurencja w tej dziedzinie. Sukces na rynku pracy coraz bardziej zależy od okoliczności i doświadczenia młodego człowieka.

Trudności finansowe i rozczarowania, często połączone z problemami osobistymi, prowadzą do zaburzeń psychicznych i życia na marginesie społeczeństwa. Wśród młodzieży rośnie poczucie niesprawiedliwości pokoleniowej oraz świadomość wpływu zmian demograficznych na systemy społeczny, zdrowotny i emerytalny. Zwłaszcza systemy emerytalne zależą od chęci i możliwości młodych ludzi do ich finansowania, ich zatrudnienie warunkuje dobrobyt rodziców i dziadków.

Według młodych ludzi, przejście z etapu kształcenia do etapu pracy powinno być łatwiejsze. Brak strategicznych inicjatyw państwowych lub prywatnych mających na celu wspieranie integracji społecznej osób, które mają trudności ze znalezieniem pracy lub dyskryminowanych na rynku pracy, to główny problem młodych ludzi.

Postęp technologiczny (komputeryzacja) coraz częściej staje się nową formą alienacji społecznej. Nieznajomość nowych technologii doprowadza do biedy w wieku dorosłym.

Kształtowanie postaw przedsiębiorczych wśród młodych

Upowszechnianie postaw przedsiębiorczych w życiu codziennym, w szkole, pracy i w domu, może okazać się pomocne w przezwyciężaniu barier i rozwijaniu wiary w siebie, a także przy tworzeniu nowych i lepszych miejsc pracy. W większości krajów UE młodzi ludzie mają skłonność do zakładania własnych firm; przejmują oni firmy swych rodziców lub krewnych albo tworzą własne. Własna firma jest dla młodego człowieka sposobem na osiągnięcie autonomii i elastyczności, rozpoczęcie kariery zawodowej, wdrożenie innowacyjnych technik działania i nowego stylu zarządzania.

Funkcjonujące w niektórych krajach UE, w tym także w Polsce, systemy edukacyjne nie przygotowują należycie młodych ludzi do wyzwań rynku pracy. Jest rozbieżność pomiędzy prywatnym światem pracy a publicznym sektorem edukacyjnym. Budowanie pomostów między tymi sektorami może złagodzić trudności związane z długością czasu trwania edukacji i nakładami finansowymi na naukę.

Dostęp do rynku pracy dla młodego człowieka jest coraz trudniejszy i wzrastają wymagania związane z wiedzą, doświadczeniem zawodowym, elastycznością geograficzną oraz osobistą.

W kwestii legislacji należy poczynić wszelkie działania, aby nadać za tempem zmian na rynku pracy.

Zadaniem rządów poszczególnych krajów Unii oraz Komisji Europejskiej powinno być dążenie do pełnego zatrudnienia we wszystkich krajach UE. Aby osiągnąć ten stan, młodzi ludzie proponują kilka rozwiązań: skrócenie czasu pracy, wykorzystanie skrócenia czasu pracy do

⁷ *Biała Księga Komisji Europejskiej. Nowe impulsy dla młodzieży*, Komisja Wspólnot Europejskich, Bruksela 2001.

wspierania integracji na rynku pracy, zapewnienie młodzieży minimalnej płacy i wsparcia finansowego na dokończenie edukacji, poprawienie i poszerzenie publicznych programów w zakresie zatrudnienia.

Coraz częściej młodzi ludzie korzystają z niestałych form zatrudnienia, jak praca studentów, praca sezonowa, praca tymczasowa, staże, kontrakty krótkoterminowe. W myśl obowiązującej od 2004 r. ustawy o pracy tymczasowej, po 12 miesiącach zatrudnienia tymczasowego pracodawca powinien podpisać z pracownikiem umowę o pracę, a pracownik powinien otrzymywać takie samo wynagrodzenie, jak inni wykonujący tę samą pracę.⁸ Jednak młodzi ludzie często są wykorzystywani, otrzymują niskie płace i z reguły częściej niż doświadczeni pracownicy ulegają wypadkom przy pracy.

W szeregu rodzajów działalności zatrudnionych jest procentowo dużo młodzieży, np. w restauracjach *fast food*, firmach kurierskich, telepracy czy przy roznoszeniu ulotek reklamowych.

Niskie wynagrodzenia zmuszają młodych ludzi do pozostawania w zależności finansowej od rodziców, dziadków czy innych bliskich osób. Niezależność zdobywają oni dopiero w wieku trzydziestu lat lub po jego przekroczeniu. To wpływa także na możliwość i warunki zakładania rodziny oraz wychowywania dzieci.

Zawody deficytowe i nadwyżkowe a bezrobocie wśród młodzieży w woj. małopolskim

Według statystyk Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie bezrobocie w Małopolsce spada. W końcu czerwca 2006 r. najniższą w kraju stopę bezrobocia odnotowano w woj. małopolskim – 12,3% (mazowieckie – 12,8%, wielkopolskie – 12,9%).

Woj. małopolskie ma również najniższą stopę napływu bezrobotnych – 0,9%.

Spośród bezrobotnych osoby do 25 roku życia stanowiły w 2006 r. 41,4% ogólnej liczby nowo zarejestrowanych.

Podobnie jak w poprzednich latach, największa grupa bezrobotnych ma wykształcenie zasadnicze zawodowe – 31,6% ogółu bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy, policealne i średnie zawodowe – 22,1%, średnie ogólnokształcące – 8,4%, a wyższe – 5,4%. Pozostałe 32,5% bezrobotnych to osoby z wykształceniem gimnazjalnym i niższym.⁹

Najliczniejszą grupę bezrobotnych stanowią osoby pozbawione kompetencji zawodowych, co utrudnia im wejście na rynek pracy. Wśród zawodów o największym spadku liczby bezrobotnych wymieniane są następujące: murarz, sprzedawca, ślusarz, robotnik budowlany, pracownik biurowy, kucharz, krawiec i kierowca samochodu osobowego.¹⁰ Do zawodów o największym napływie bezrobotnych należą: pielęgniarka, handlowiec, kucharz małej gastronomii, asystent ekonomiczny, pedagog i specjalista administracji publicznej. Zawody, w których bezrobocie utrzymuje się najdłużej, są związane z czynnościami nieskomplikowanymi, wykonywanymi najczęściej przez pracowników nisko wykwalifikowanych oraz robotników przemysłowych i rzemieślników.

W małopolskich urzędach pracy odnotowano także takie zawody, na które przedsiębiorcy zgłosili oferty mimo braku zarejestrowanych osób bezrobotnych. Są to: doręczyciel, urzędnik podatkowy, informator handlowy, technik teleinformatyk, aktor cyrkowy. Duże zapotrzebowanie występuje także na informatyków, elektrotechników, biotechnologów i nauczycieli języków obcych, głównie języka angielskiego. W końcu 2005 r. 230 zawodów zaliczono do deficytowych.¹¹

⁸ Ustawa z dnia 9 lipca 2003 r. o zatrudnianiu pracowników tymczasowych, Dz.U. z 22.09.2003 r., Nr 166, poz. 1608.

⁹ *Ranking zawodów deficytowych i nadwyżkowych w woj. małopolskim w 2005 r.*, Raport Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie, Kraków 2006.

¹⁰ *Miesięczna informacja o bezrobociu w Polsce w czerwcu 2006 r.*, GUS, Warszawa 2006.

¹¹ *Ranking zawodów deficytowych i nadwyżkowych ...*, op. cit.

Wnioski

1. Polska należy do najbiedniejszych krajów rozszerzonej Unii Europejskiej (PKB na mieszkańca według parytetu siły nabywczej wynosi około 45% średniej unijnej).
2. Polityka rozwojowa Polski powinna się opierać na stosunkowo młodej i coraz lepiej wykształconej sile roboczej, dobrych perspektywach dla rozwoju przedsiębiorczości, docenianym w świecie potencjale naukowym i kulturowym oraz stale rozwijającym się rynku.
3. Do kierunków zapewniających absolwentom wyższych studiów dobrą pracę zalicza się informatykę, biotechnologię, elektrotechnikę, filologię angielską.
4. Polityka gospodarcza państwa stymulująca inwestycje o wysokich efektach zewnętrznych i wspierająca ekspansję gospodarki opartej na wiedzy przyczynia się do ograniczania nierówności i służy pomnażaniu dobrobytu społecznego.
5. Konsekwencją nierówności społecznych typu frustrującego, głównie w zakresie dostępu do wykształcenia na poziomie gwarantującym konkurencyjność na współczesnym rynku pracy, są różnego typu straty o charakterze nie tylko społecznym, ale także ekonomicznym, np. niższy poziom wzrostu gospodarczego danego kraju.
6. Nierówności społeczne typu aktywizującego wyzwalają energię społeczną w kierunku pokonania ubóstwa i prowadzą do koncentrowania się na przedsięwzięciach produktywnych.
7. Młodym ludziom należy ułatwić dostęp do rynku pracy poprzez tworzenie odpowiednich bodźców materialnych i odpowiedni system dostosowawczy do wymogów rynku.

Literatura

1. Begg D., 2003, *Makroekonomia*, PWE, Warszawa
2. *Biała Księga Komisji Europejskiej, Nowe impulsy dla młodzieży europejskiej*, 2001, Bruksela
3. Buczyńska T., 2000, *Makroekonomia*, WS PWN, Warszawa-Łódź
4. *Mały Rocznik Statystyczny*, 2006, GUS, Warszawa
5. *Polskie Forum Strategii Lizbońskiej. Wzrost gospodarczy i zatrudnienie*, 2005, Warszawa-Gdańsk
6. Sosenko K., Węgrzecki A., *Nierówności jako kategoria interdyscyplinarna*, „Zeszyty Naukowe” 1/2003, Uniwersytet Rzeszowski
7. Woźniak M.G., 2003, *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Zarys problematyki*, Katedra Ekonomii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów
8. Woźniak M.G., 2004, *Wzrost gospodarczy*, Wydawnictwo AE w Krakowie, Kraków
9. *Założenia Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007–2013*, 2004, Warszawa

Young People's Start on a Labour Market

Poland belongs to the group of the poorest countries in European Union (country's gross growth per capita according to the purchasing power constitutes about 45% of the union's average).

The development policy of our country should be based on the young and better educated people, on good perspectives for the development of enterprise, on scientific and cultural potential highly valued by the whole world and a continuously developing market.

The fields in which the graduates of the universities may find good jobs in the future include: computer science, biotechnology, electrical engineering, English philology.

National economic policy, stimulating the investments with good external effects and supporting the expansion of the knowledge based economy, contributes to the reduction of inequalities and the increase of social wealth.

The inequalities lead to social losses and lower growth of the country's profit.

A mitigating the inequalities releases social energy used to fight against poverty and make people focus on the productive activities and initiatives.

Young people should have better access to the job market. It is possible thanks to the creation a proper financial stimuli and a relevant system of adaptation to the market requirements.